

## บทความวิจัย (Research Article)

บทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง  
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่Functions of the Folklore “The Procession of Mai - Khum Bodhi  
Tree” at Wat Phra That Si Chom Thong, Chom Thong, Chiang Maiรัชฎาภรณ์ ชุ่มไฟ<sup>1\*</sup> ธัญทิพย์ จันทพรหมมา<sup>1</sup> สุกัญญา กาหลง<sup>1</sup>และสุกัญญาโสภี ไกลล้ำ<sup>2</sup>Patchayaporn Chumfai<sup>1\*</sup>, Thanyatip Chanpromma<sup>1</sup>, Sukanya Kalong<sup>1</sup>and Sukunyasopee Chaiklam<sup>2</sup>

## บทคัดย่อ

งานวิจัยบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่พบมากที่สุด คือ การให้ศึกษาด้วยวิธีการบอกเล่า อาทิ การสอนให้รู้จักสามัคคี มีความรอบคอบ รับผิดชอบต่องาน ฯลฯ จำนวน 10 ครั้ง รองลงมา คือ การอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม คือ เชื่อว่าพิธีเป็นส่วนหนึ่งในการค้าจุนพระพุทธรูปศาสนาให้มีอายุยืนยาว และเป็นโอกาสในการทำบุญร่วมกัน ฯลฯ มีจำนวน 5 ครั้ง อันดับที่สาม คือ การให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล คือ ในการประกอบพิธีจะสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เข้าร่วม ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีคลายความเครียดหรือความคับข้องใจ มีจำนวน 4 ครั้ง และพบน้อยที่สุด คือ การรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมจะต้องมีพฤติกรรมแบบเดียวกันและยังต้องสามัคคีกัน พิธีจึงจะสำเร็จ โดยจำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13.1 โดยบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการหล่อหลอมกลุ่มชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่ของประเพณี วัดพระธาตุศรีจอมทอง แห่ไม้ค้ำโพธิ์

<sup>1\*</sup> นักวิชาการอิสระ

Independent scholar

<sup>2</sup> สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

\*Corresponding author; email: Patchayaporn9065@gmail.com

(Received: 9 January 2024; Revised: 23 February 2024; Accepted: 13 May 2024)

## Abstract

This research aimed to study the functions of the folklore “The Procession of Mai - Khum Bodhi Tree,” which are long pieces of wood that locals bring to crutch the Bodhi tree at Wat Phra That Si Chom Thong, Chom Thong, Chiang Mai. For data analysis, the conceptual framework of “Four Functions of Folklore” proposed by William Bascom (1954) was applied. The research results revealed the functions of folklore, ranging from the most to the least, which were to educate people on unity, carefulness, responsibility for work, etc. (10 times), to validate culture by justifying its rituals and institutions (5 times), to entertain people and assist them in escaping the monotony of their lives (4 times), and to maintain conformity to accepted norms of behavior (3 times). The functions of the folklore “the Procession of Mai - Khum Bodhi Tree” are thus tools for shaping groups of people to live together peacefully.

**Keywords:** functions of folklore, Wat Phra That Si Chom Thong, Procession of Mai - Khum Bodhi Tree

## บทนำ

ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ต้นโพมีความเกี่ยวข้องกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเพียรจิตใต้ต้นอัสสัตถะจนตรัสรู้ ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาจึงเรียกต้นอัสสัตถะที่พระพุทธเจ้านั่งแล้วตรัสรู้นั้นว่า “ต้นโพธิ์” เพื่อยกย่องพระพุทธเจ้าผู้ทรงตรัสรู้สัจธรรมของโลก ได้แก่ การเกิดแก่เจ็บตาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์และสัตว์บนโลกต้องพบเจอกับตนเองไม่ช้าก็เร็ว คำสอนของพระพุทธองค์เป็นประโยชน์ให้แก่ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธให้ยึดถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนเพื่อการดำรงชีวิตให้พ้นทุกข์ ชาวไทยจึงนับถือต้นโพว่าเป็นต้นไม้ประจำพระพุทธศาสนา และเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญที่ชาวพุทธสักการบูชา เพื่อระลึกถึงการตรัสรู้และคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังที่ อีริช โททท์ (1952) กล่าวว่า ต้นโพเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมไทยในหลายเรื่อง โพธิ์ โพธิ์ จึงเป็นสัญลักษณ์ของปัญญา ความบริสุทธิ์แห่งจิต และความกรุณาที่แสดงออกมาในรูปของการบำเพ็ญประโยชน์ต่อโลก

สืบเนื่องจากการเคารพนับถือต้นโพ จึงเป็นความเชื่อที่ก่อให้เกิดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ทางเหนือเรียกว่า แห่ไม้ก้ำสะหรี ขึ้น ซึ่งประเพณีนี้เป็นประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีการสืบทอดกันมาอย่างเนิ่นนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะจัดขึ้นในวันที่ 12 เมษายน จนถึงวันที่

15 เมษายน ของประเทศไทยทุกปี ถือว่าอยู่ในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือประเพณีปีใหม่เมือง ซึ่งเป็นเทศกาลสำคัญของคนเหนือ ในแต่ละภาคก็จะมีวิธีการเล่นเทศกาลสงกรานต์คล้ายกัน ในส่วนทางภาคเหนือหรือฝั่งล้านนา ช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือเรียกอีกชื่อว่า งานประเพณีปีใหม่เมือง คนล้านนามีความเชื่อว่า วันที่ 12 - 15 เมษายน ถือว่าเป็นวันพญา หรือวันเริ่มต้นของปีใหม่ ทุกคนจะต้องทำบุญสืบชะตาราศีของตน เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่ตนเองได้มีชีวิตอย่างสงบสุขผ่านพ้นไปอีกหนึ่งปี ทุกหมู่บ้านหรือท้องถิ่นในทางภาคเหนือก็จะจัดประเพณีที่แตกต่างกันไป โดยได้มีการยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ เพื่อให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและได้สรงน้ำพระพุทธรูปในวันสงกรานต์

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เกิดขึ้นในวัดหลายที่ของประเทศไทย เช่น วัดจังหวัดสุรินทร์ วัดลำปางหลวง วัดเจ็ดยอด ที่มีการค้ำต้นโพธิ์ แต่มีได้เป็นประเพณี ส่วนประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น เป็นต้นกำเนิดของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งได้สืบทอดต่อกันมาอย่างช้านาน ดังที่ จักรพงษ์ คำบุญเรือง (2546) กล่าวว่า สำหรับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์นั้นเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณกว่า 100 ปีมาแล้ว ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เริ่มต้นที่วัดพระธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอจอมทองที่จัดประเพณีขึ้นในช่วงสงกรานต์ สำหรับชาวอำเภอจอมทองหรือลูกหลานที่ได้ไปอยู่ต่างถิ่นต่างแดนก็จะทยอยกลับบ้าน เพื่อเข้าร่วมประเพณีนี้ทุกปีและยังถือโอกาส รดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถืออีกด้วย และประเพณีนี้เกิดขึ้นได้จากความเชื่อที่ว่าไม้ค้ำเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีสืบชะตาราศี เป็นการต่ออายุอีกรูปแบบหนึ่งและค้าชีวิตให้มีความยั่งยืน มีความร่มเย็นเป็นสุขเหมือนกับต้นโพธิ์แผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมไปทั่วและยังได้คำจุนพระพุทธรูปศาสนาให้เจริญก้าวหน้าและอยู่คู่กับโลกต่อไปให้นานแสนนาน ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จึงถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มาจนถึงปัจจุบัน

จากความสำคัญของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่ดำรงอยู่จากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันสามารถสันนิษฐานได้ว่าประเพณีนี้มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อชุมชน จนทำให้ชุมชนร่วมมือร่วมใจที่จะรักษาประเพณีนี้ไว้ไม่ให้สูญหาย ทำให้เป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง ที่มีต่อชุมชนอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำความเข้าใจความคิด ความเชื่อ และการสืบทอดประเพณีที่สำคัญของชุมชนต่อไป

## วัตถุประสงค์

ศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่มีต่อชุมชนอำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

## กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) (อ้างถึงใน เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2543) ที่จำแนกบทบาทหน้าที่ของ คติชน ในภาพรวมไว้ 4 ประการ คือ

1. ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม
2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า
3. รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม
4. ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

## วิธีดำเนินการวิจัย

การทำวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษา : บทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเรื่อง ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ต้นโพ และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การศึกษาประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, หอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร, อินเทอร์เน็ต

2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In depth interview) ซึ่งได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์พระภิกษุและบุคคลที่มีส่วนร่วมจัดประเพณีในวันพระธาตุศรีจอมทอง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 คน และคนในชุมชน อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เข้าร่วมประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ โดยจะสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเข้าร่วมประเพณี มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี ไม่จำกัดเพศ จำนวน 10 คน

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยถอดความจากการสัมภาษณ์ภาษาเหนือ (คำเมือง) เป็นภาษาไทยกลาง จากนั้นจึงเรียบเรียงเป็นขั้นตอน การจัดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่จากข้อมูลขั้นตอนการจัดประเพณีตามทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม

4. ชั้นสรุปและอภิปรายผล ผู้วิจัยจะสรุปและอภิปรายผลโดยการพรรณาวเคราะห์ (descriptive analysis) โดยแบ่งออกเป็นบท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 สรุปผล การอภิปราย และข้อเสนอแนะ

## ผลการวิจัย

จากบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ตามทฤษฎีของ วิลเลียม บาสคอม ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำแนกบทบาทหน้าที่ของคหบดีเป็น 4 ประการ พบบทบาทหน้าที่ ดังนี้

### 1. ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า

ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณี ได้เล่าว่า “ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2314 ซึ่งเป็นช่วงยุคสมัยที่ยังไม่มีโรงเรียนเพื่อให้นักศึกษาแก่ชาวบ้าน การประกอบประเพณีหรือวัฒนธรรมในหมู่บ้าน” (พระปลัดจตุพร วชิรญาณ, 2566) จึงเป็นส่วนหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้ในการให้การศึกษาในสังคมทั่วไป ซึ่งประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์จึงมีบทบาทหน้าที่ในการศึกษาแก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น เรื่องเล่าที่เล่าถึงที่มาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ขึ้น ดังความว่า “เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2314 ได้เกิดลมพายุพัดเอากิ่งไม้ต้นโพธิ์ภายในวัดหักลงมา ตอนเช้าครูบาปุดจึงให้พระภิกษุ สามเณร และเด็กวัด ช่วยกันเก็บกวาดกิ่งไม้หักไปไว้นอกวัด ตอนนั้นครูบาพุทธิมาวังโสตกใจกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้ง ๆ ที่สมัยเจ้าอาวาสองค์ก่อนไม่มีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นเลย คิดอย่างนั้นแล้วก็ทำให้เครียดหนักขึ้นมา ตกตอนกลางคืน ครูบาพุทธิมาวังโสเข้าจำวัดและก็นึกขึ้นว่ามีเหตุมาบอกว่าที่เกิดเหตุอาเพศลมพัดกิ่งไม้ต้นโพธิ์หักนั้นเป็นเพราะครูบาไม่ได้ตั้งใจปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัด จนเวลาได้ 2 เดือนก็ได้บรรลุลุทธิมอญญาแล้วมีสติปัญญาเกิดขึ้นมาตามลำดับ” (พระสมักร ญาณะศรีโล, 2566) เรื่องเล่านี้เป็นการสอน

ให้ผู้ที่อยู่ในสมณเพศมีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทางธรรมจนบรรลุธรรมเพื่อเป็นหลักในการสั่งสอนชาวบ้านในหมู่บ้าน “ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ก่อนที่จะนำไม้ไปแห่ก็ต้องมีการเลือกไม้ที่จะเอามาใช้ประกอบพิธีโดยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นหาไม้ที่อยู่ในท้องถิ่น” (พรรณ ใจเสน, 2566) โดยสอนให้เห็นถึงการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ “พอเลือกไม้ได้ตามแบบที่ต้องการจึงต้องทำการตัดไม้” (มังกร ธิวงษา, 2566) ในขั้นตอนนี้สอนถึงวิธีการตัดไม้จะต้องมีการวางแผนในการตัดไม่ว่าจะตัดแบบไหนให้ได้ไม้ตามแบบที่ต้องการ จึงสอนให้ตัดแบบรอบคอบเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคล “เมื่อได้ไม้มาแล้วก็นำไม้มาวาดลวดลายและตกแต่งให้เกิดความสวยงามโดยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นช่วยกันออกแบบลายและทาสีไม้ค้ำโพธิ์” (สมศักดิ์ ธัญชัย, 2566) สื่อให้เห็นถึงคำสั่งสอนเรื่องความสามัคคี และการทำงานร่วมกันที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายและมีความคิดสร้างสรรค์ศิลปะ นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สนใจได้รู้จักถึงวัฒนธรรมและเปิดโลกทัศน์ทำให้เกิดการยอมรับถึงวัฒนธรรมที่มีความเก่าแก่และยังสามารถทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในประเพณีจึงทำให้ส่งผลดีต่อคนในชุมชน

## 2. การใช้ธำนิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม

เกริ่นนำก่อนจะกล่าว เช่น บอกว่าใครกล่าว กล่าวถึงอะไร “ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์เกิดจากความเชื่อ และคำบอกเล่าของท่านเจ้าอาวาสองค์ที่ 14 ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ว่าได้เกิดลมพัดเอากิ่งไม้ต้นโพธิ์กลมา ทำให้ครูบาพุทธิมาวังโสตกใจกลัวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะสมัยเจ้าอาวาสองค์ก่อนไม่มีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้น ครูบาพุทธิมาวังโสเข้าจำวัดและเกิดนิมิตขึ้นมาว่ามีเทวดามาบอกว่าที่เกิดเหตุอาเพศลมพัดกิ่งไม้ต้นโพธิ์นั้นเป็นเพราะครูบาไม่ได้ตั้งใจปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัด ในช่วงเข้าพรรษาศูบาได้เล่าเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ชาวบ้านฟังถึงเรื่องไม้ต้นโพธิ์ ในที่ประชุมจึงตกลงกันว่าปีต่อไปช่วงประมาณเดือนเจ็ดเหนือหรือเดือนเมษายนให้ชาวบ้านค้นหาไม้มาตัดเพื่อเอาไปเป็นไม้งามและจะต้องเป็นไม้ที่มีความทนทานแข็งแรง ชาวบ้านจึงช่วยกันทำกิ่งต้นโพธิ์เอาไว้เพื่อกันลมพัดหักโค่นในปีพุทธศักราช 2315 ต่อมาได้มีการกำหนดให้มีประเพณีการทำบุญแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในเดือนเมษายนหรือเดือน ๗ เหนือของทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน” (พระปลัดจตุพร วชิรญาณ, 2566) มีความเชื่อและเหตุผลว่าเพื่อค้ำจุนศาสนาให้มีอายุที่ยืนยาวเพื่อให้ญาติพี่น้องที่ทำงานอยู่ต่างถิ่นได้มาพบปะและทำบุญร่วมกันกับครอบครัว ถือโอกาสในการรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ เริ่มจาก “การเลือกไม้และวาดลวดลายเพื่อที่จะนำไปค้ำต้นโพ” (พระปลัดจตุพร วชิรญาณ, 2566) โดยจะเลือกไม้ที่มีความแข็งแรงและความหมายที่เป็นมงคลกับพิธีกรรม ซึ่งการแห่ไม้ค้ำโพธิ์จะมีการอธิษฐานขอพรด้วยการพูดถึงตนเองและครอบครัวให้มีอายุมั่นขวัญเย็น

อยู่ดีมีสุขให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่และการงาน และประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ยังสร้างความสามัคคีให้คนในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมท้องถิ่น

### 3. การให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ในสมัยก่อนจะใช้ดนตรีสำหรับแห่ขบวน มีการร้องรำทำเพลงเพื่อให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงและมีเทคโนโลยีเข้ามาได้มีการปรับเปลี่ยนจากการเล่นดนตรีกลายเป็นรถแห่ที่เปิดเพลงโดยมีเครื่องเสียงในขบวนแห่ แต่ยังคงรักษารูปแบบการแห่เหมือนเดิม เปลี่ยนจากการเล่นดนตรีเป็นการเปิดเสียงดนตรีแทนการร้องรำทำเพลง ทำให้ชาวบ้านที่อยู่มาแต่ดั้งเดิมหรือผู้เฒ่าผู้แก่ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความสนุกสนาน ได้คลายความคับข้องใจของบุคคล ได้พักผ่อนจากการทำงานมาหนักทั้งปี และเป็นทางออกให้กับปัญหาที่รุมเร้าจากกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดทางสังคมอันก่อให้เกิดความเครียดเมื่อขบวนแห่ถึงวัดได้มีการนิมนต์พระหรือเจ้าอาวาสมารับการถวายไม้ค้ำโพธิ์ก่อนที่จะนำไม้ค้ำโพธิ์ไปปักที่ต้นโพธิ์โดยพระหรือเจ้าอาวาสให้พรแก่ชาวบ้านที่ได้มาร่วมพิธีเพื่อเป็นความสิริมงคลกับชีวิต

### 4. การรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม

การแห่ไม้ค้ำโพธิ์ถือเป็นการอนุรักษ์รักษาประเพณีไว้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ที่เป็นการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมที่จัดขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กัน ให้อยู่ในภายใต้แบบแผนและกฎเกณฑ์เดียวกัน ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม เพื่อให้สังคมมีความสัมพันธ์ที่ดีเป็นไปอย่างเรียบร้อยรวมไปถึงการแต่งกาย โดยทุกคนจะแต่งกายใส่เสื้อหม้อห้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพื้นเมืองที่ใส่กันได้ทั้งหญิงและชาย ใส่แล้วมีความสวยงาม จึงสื่อถึงความมีระเบียบวินัย ต่อมาเป็นการรวมตัวกันในการจัดตั้งขบวน เพื่อจะเคลื่อนขบวนไปยังวัดและนำไม้ค้ำยันต้นโพธิ์ ทำให้เป็นการสร้างความสามัคคีและมีพฤติกรรมเป็นแบบเดียวกัน โดยที่ทุกคนต้องรู้หน้าที่ว่าต้องมาร่วมขบวนแห่ไม้ค้ำโพธิ์และร่วมกันค้ำโพธิ์ ถือเป็นบทบาทของคนหนึ่งคนที่มีบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกัน อย่างเช่น คนใดคนหนึ่งเดินขบวนแห่ แต่ต้องควบคุมเครื่องเสียงในระหว่างแห่ซึ่งขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมนี้เป็นการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม

### สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ตามทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่พบมากที่สุด คือให้การศึกษาด้วย

วิธีการบอกเล่า จำนวน 10 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมา คือการใช้ข้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรมจำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 22.7 อันดับที่สาม คือการให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลจำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.1 และพบน้อยที่สุดคือการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมจำนวน 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 13.1

จากผลวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ว่า บทบาทหน้าที่ของประเพณีแท้ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบบทบาทหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า (มุขปาฐะ) มากที่สุดจำนวน 10 ครั้ง เนื่องจากประเพณีแท้ไม้ค้ำโพธิ์ที่ทางผู้วิจัยได้ศึกษาแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ พิธีกรรม ในการสืบทอดประเพณีเป็นการช่วยรักษาขนบธรรมเนียมแต่ดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น และยังมีการแสดงให้เห็นบทบาทของประเพณีที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยังช่วยสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมของกลุ่มชน สอดคล้องกับทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม ที่แสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่ของประเพณีที่มีต่อกลุ่มชนที่ยังรักษาประเพณีของตนไว้ ประเพณีหรือพิธีกรรมนั้นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับผู้คนและทำให้ผู้คนในสังคมหรือในชุมชน มีความสามัคคีกันในหมู่คณะและยังเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นด้วย สอดคล้องกับวิจัยของ ขวัญชนก นัยเจริญ และ กฤษณา ชาญณรงค์ (2561) ที่ศึกษาบทบาทหน้าที่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบว่าบทบาทหน้าที่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวตำบลหนองกะท้าว มีบทบาทหน้าที่ในการอธิบายกำเนิดอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม มีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม รักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ช่วยสร้างอัตลักษณ์ของคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ให้ความเข้มแข็ง มีปฏิสัมพันธ์ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชน นอกจากนี้การศึกษารoles บทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีมีบทบาทหน้าที่ต่อกลุ่มชน ยังแสดงให้เห็นจากงานวิจัยของสุกัญญาโสภิ ไกรล่ำ (2563) ที่ศึกษาบทบาทหน้าที่และอุปนิสัยในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง พบว่าบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นบ้านปรากฏมากที่สุดคือ ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล รองลงมา คือให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า และนิทานที่มีบทบาทหน้าที่ในการอธิบายที่มาและเหตุผล ส่วนการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรม

ที่เป็นแบบแผนของสังคมปรากฏน้อยที่สุด การศึกษานี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านที่มีการสอดแทรกหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่านิทานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมีบทบาทหน้าที่ต่อคนในชุมชนอย่างมาก

นอกจากบทบาทหน้าที่ของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ที่เป็นการให้การศึกษาและอธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรมแล้ว ยังมีบทบาทในการให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล โดยการประกอบพิธีจะมีการร้องรำตามจังหวะเพลงในขณะที่แห่ไม้ค้ำโพธิ์เพื่อไปยังวัดพระธาตุศรีจอมทอง ทำให้ผู้เข้าร่วมงานได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน อีกทั้งยังถือเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานมาทั้งปีด้วย ส่วนบทบาทในการรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมนั้น ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ในบ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ของวันเฉลิม สุริยะวงศ์ และ สุกัญญาโสภี ใจกล้า (2563, น. 137) โดยผลการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่านั้น พบบทบาทเกี่ยวกับการควบคุมและบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการสอนมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่านี้ทำหน้าที่พิทักษ์และป้องกันมิให้เกิดการทำลายหรือใช้น้ำจากบ่อเกลือมากเกินไปจนความจำเป็น อีกทั้งยังช่วยสอนให้คนในหมู่บ้านรู้จักเคารพนับถือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รู้จักละความโลภของตนและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขด้วย ซึ่งผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของงานวิจัยนี้ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าประเพณีที่ได้รับการสืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษของเรานั้น เป็นเครื่องมือในการสั่งสอนคนในกลุ่มชนที่สำคัญ ซึ่งทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติ

### ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษามรดกภูมิปัญญาของประเพณีที่สำคัญที่ยังดำรงอยู่ในประเทศไทยให้มากขึ้น เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ทราบสาระสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีนั้น ๆ ต่อไป

### เอกสารอ้างอิง

ขวัญชนก นัยเจริญ และ กฤษณา ชาญณรงค์. (2561). บทบาทหน้าที่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. *Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(3), 329 – 344.

- จักรพงษ์ คำบุญเรือง. (2546). ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง. สืบค้นจาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/973435>
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2552). ศึกษาวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในยันต์ไทย (รายงานผลการวิจัย). สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- พระปลัดจตุพร วชิรญาณโณ. (2566, 16 เมษายน). สัมภาษณ์เรื่องที่มาและประวัติของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. ผู้สัมภาษณ์: ธัญทิพย์ จันทพรหมมา, รัชฎาภรณ์ จุ่มไผ่ และสุกัญญา กาหลง. อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- พระสมักร ญาณะศรีโล. (2566, 16 เมษายน). สัมภาษณ์เรื่องที่มาและประวัติของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. ผู้สัมภาษณ์: ธัญทิพย์ จันทพรหมมา, รัชฎาภรณ์ จุ่มไผ่ และสุกัญญา กาหลง. อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- พรณ ใจเสน. (2566, 18 เมษายน). สัมภาษณ์เรื่องขั้นตอนการจัดพิธีการแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทองอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. ผู้สัมภาษณ์: ธัญทิพย์ จันทพรหมมา, รัชฎาภรณ์ จุ่มไผ่ และสุกัญญา กาหลง. อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- มังกร ธิวชา. (2566, 13 เมษายน). สัมภาษณ์เรื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์. ผู้สัมภาษณ์: ธัญทิพย์ จันทพรหมมา, รัชฎาภรณ์ จุ่มไผ่ และสุกัญญา กาหลง. อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- วันเฉลิม สุริยะวงศ์ และ สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2563). การศึกษาเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ในบ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 8(1), 137 - 150.
- สมศักดิ์ ธัญชัย. (2566, 16 เมษายน). สัมภาษณ์เรื่องที่มาและประวัติของประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ของวัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. ผู้สัมภาษณ์: ธัญทิพย์ จันทพรหมมา, รัชฎาภรณ์ จุ่มไผ่ และสุกัญญา กาหลง. อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.
- สุกัญญาโสภี ใจกล้า. (2563). บทบาทหน้าที่และอุปนิสัยในนิทานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 39(6), 115 - 127.
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2543). ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.